

УДК 130.1

DOI <https://doi.org/10.24195/spj1561-1264.2024.4.16>**Поплавська Тетяна Миколаївна**

кандидат філософських наук,
доцент кафедри філософії, соціології та
менеджменту соціокультурної діяльності
Державного закладу «Південноукраїнський національний
педагогічний університет імені К. Д. Ушинського»
вул. Старопортофранківська, 26, Одеса, Україна
orcid.org/0000-0003-2492-8068

Барков Степан Федорович

аспірант кафедри філософії, соціології
та менеджменту соціокультурної діяльності
Державного закладу «Південноукраїнський національний
педагогічний університет імені К.Д. Ушинського»
вул. Старопортофранківська, 26, Одеса, Україна

ДУХОВНІ ЗАСАДИ СТАЛОГО РОЗВИТКУ СУЧАСНОГО СУСПІЛЬСТВА

Мета статті – розглянути та проаналізувати роль античної західної та східної філософських традицій у відродженні та формуванні основи духовної детермінації сталого розвитку людства.

Методи дослідження – дослідження проводилося із залученням загально-наукових методів системного підходу, а також історичної реконструкції та компаративістського аналізу.

Наукова новизна дослідження полягає у зверненні до філософії гармонії як можливої духовної основи сталого розвитку сучасної цивілізації.

Висновки. Проблема духовних основ сталого соціального прогресу належить до таких фундаментальних тем філософського дискурсу, які визначають сутнісний сенс філософствування у будь-яку епоху, і значимість яких зростатиме у міру прискорення творчої еволюції світу.

Реконструкція історичного розвитку загальних уявлень про гармонію в античній західній та східній філософській традиціях показала нам її неминучу духовну цінність, яка може трансформуватися в основний принцип реалізації адекватного сучасності проекту розвитку сталої цивілізації, а також для філософського обґрунтування сучасної холістичної картини світу.

Як було показано у статті, формування сучасної філософії гармонії може ґрунтуватися на міцному фундаменті античної західної та східної філософії. У той же час, використовуючи холістичний підхід, цей філософський напрямок може також спиратися і на досягнення сучасної науки – космології, квантової фізики, біоцентризму та інших інновацій.

Якщо до кінця ХХ століття творча природа людини була обмежена вузькими рамками національних традицій, релігійних обмежень та державних кордонів, то з початку ХХІ століття у людства з'явилася можливість розкрити свій творчий потенціал завдяки засобам комунікації та процесам глобалізації. Однак цю соціальну динаміку визначають далеко не духовно осяяні та далеко не відповідальні особистості, що робить наближення майбутньої стійкої чи гармонійної цивілізації дуже проблематичним. У той же час з'ясування критичною масою сучасних пасіонаріїв сутності філософії гармонії та її ролі у розвитку світу та людини може сприяти реалізації проекту ПФВР щодо сталого розвитку.

Ключові слова: гармонія, сталий розвиток, духовність, цивілізація, холізм, телеологія.

Вступ. Сучасне суспільство являє собою новий і небезпечний етап соціальної еволюції. Існує реальна небезпека як екологічної, так і антропологічної катастрофи. Найважливіше питання сучасності полягає в тому, наскільки людство здатне змінити напрямок свого розвитку і забезпечити собі стає і безпечне майбутнє. Відповідь на це питання передбачає теоретичне розуміння шляхів і перспектив суспільного розвитку.

У даний час в області теоретичного знання щодо соціальних процесів, центральне місце займають дві наукові концепції – інформаційне суспільство і сталий розвиток. З точки зору теорії інформаційного суспільства розвиток сучасної цивілізації все більше визначається інноваційним потенціалом і рівнем теоретичного пізнання.

Разом з тим, концепція сталого розвитку, прийнята світовою спільнотою на Конференції ООН (Ріо-де-Жанейро) у 1992 році, продовжує розвиватися в рамках Політичного форуму високого рівня зі сталого розвитку (ПФВР), який після конференції Ріо+20 (2015 р.) замінив Комісію зі сталого розвитку як головну платформу Організації Об'єднаних Націй, що забезпечує політичне керівництво та керівництво з питань сталого розвитку на міжнародному рівні.

Як зазначено у підсумковому документі конференції Ріо+20, ПФВР може забезпечити в якості однієї зі своїх функцій *«зміцнення взаємодії між науковцями та політиками шляхом перегляду документації, яка об'єднує розрізнену інформацію та результати оцінок, у тому числі у формі глобального звіту про сталий розвиток, що був підготовлений на основі наявних оцінок»* [8].

Досвід світової історії свідчить, що найважливішою передумовою формування нової цивілізації є докорінна трансформація духовної (ціннісно-сислової) сфери життя. У свою чергу, така трансформація немислима без філософського проекту перебудови людської свідомості.

Цивілізацію творять люди, і ми ніколи не створимо кращої цивілізації, якщо не будемо виходити з інших думок, поглядів і цінностей, ніж ті, що сформували контури сучасного (техногенно-споживацького) суспільства. Перед нами стоїть завдання визначити філософські та світоглядні орієнтири і пріоритети, які відповідають специфіці нового етапу сучасного суспільства, пов'язаного з переходом до сталого розвитку. Таким чином, актуальність теми дослідження пов'язана з необхідністю узгодження цінностей сталого розвитку та перспектив еволюції сучасного суспільства.

Мета дослідження – розглянути та проаналізувати роль античної західної та східної філософських традицій у відродженні та формуванні основи духовної детермінації сталого розвитку людства.

Результати дослідження. Ідея сталого розвитку є, мабуть, не найкращим вираженням найглибшої філософської істини, що стосується самої природи речей, істини, до якої людство повинно дорости, щоб її відчувати і зрозуміти – мається на увазі ейдос космічної гармонії.

У цьому контексті ми розуміємо гармонію як ієрархічну систему рівноваги у Всесвіті. Для того щоб зрозуміти сутність сталого розвитку людства, необхідно врахувати, що останнє є не що інше, як частина універсального цілісного процесу, де панує закон гармонії.

Гармонія як особлива форма відносин між протилежностями, як специфічний вид протиріччя між сторонами, а також між частинами Цілого, знайшла своє вираження в багатьох філософських вченнях. Початок філософського вчення про гармонію зазвичай пов'язують з іменами Піфагора, Геракліта, Парменіда і Платона, а також їх численних учнів, які жили в наступні століття і розвивали європейську філософію гармонії.

Піфагор вважав, що питання про пропорційну єдність протилежностей є неодмінною умовою їх гармонійного об'єднання. «Гармонія – це пропорційне змішання і поєднання протилежностей, частин цілого, які характеризують гармонію цього цілого» [2, р. 393], стверджував він. Піфагор вважав ознаками гармонії складність, цілісність як відсутність надлишку і недоліку, кулястість. Згідно з вченням Піфагора, гармонія грає роль внутрішнього атрибута, свого роду організуючого чинника.

Платон уявляв гармонію як ідеал, своєрідний зразок, до якого світ реальних явищ може тільки наблизитися. За словами Платона, «Гармонія – це співзвуччя, а співзвуччя – це свого роду згода різних начал, поки вони відрізняються один від одного, згоди не виходить. І знову ж таки, те, що розвивається і те, що незгодне не може бути приведені в гармонію, як це видно на прикладі ритму, який створюється координацією спочатку уповільнень, а потім прискорень.

І гармонію в усьому цьому породжує мистецтво музики, яке встановлює, як і мистецтво медицини, любов і однастайність... Однак в самій структурі гармонії ритму неважко помітити любовне начало, і любов тут не двоїста [7, 187 в-с].

В елліністично-римській філософії проблема гармонії розглядалася насамперед у питаннях особистого життя людини, а саме в її внутрішньому духовному світі. Так, Епікур визначає поняття гармонії через призму етичних категорій. Метою гармонійного життя є душевний спокій, рівновага, що зберігає свободу людини від усіх пристрастей. Сенека ототожнював поняття гармонії з дією за власною волею у згоді з природою. Природа – це раціональний і гармонійно влаштований світ. Жити за природою означає прагнути до чесноти, яка досягається таким вдосконаленням людського розуму, при якому він стає гармонійним з ідеальною природою – така доля людини, що веде до щасливого життя. На думку Марка Аврелія, вихід людської особистості зі стану хаосу і розгубленості можливий тільки шляхом відмови від усього земного, занурення в свою душу і звернення до божественності. Мету філософії він трактує як досягнення внутрішнього порядку, внутрішньої гармонії і спокою в людській душі.

Плотін розглядав проблему гармонії за допомогою ціннісного підходу до буття на основі його ієрархізації, визнання вищої божественної Першоедності. За Плотіном, прекрасне і гармонійне виникає в тілах через спілкування з Вищою Красою, що виходить від Єдиного. Таким чином, можна відзначити, що античні мислителі Греції і Риму заклали основу розуміння гармонії, яка не втратила свого значення і в наш час.

У період становлення християнства вчення про гармонію склалося як синтез античних уявлень про гармонію з богословськими концепціями. Головною проблемою було питання про гармонію співвідношення душі і тіла, віри і розуму. Центральним моментом вчення Фоми Аквінського є «гармонійне вирішення проблеми віри і знання». На думку богослова, Бог і гармонія пов'язані один з одним як причина і наслідок.

В епоху Відродження вчення про гармонію склалося в руслі неоплатонізму і неопіфагореїзму. Основою краси проголошується єдність світу, що виявляється в гармонії, злагодженості, яка охоплює «начала» всіх речей. Судячи з робіт Леонардо да Вінчі, Н. Кузанця, Н. Коперника, Г. Бруно, Л. Альберті та інших, мислителі епохи Відродження були переконані в об'єктивності краси і закону Гармонії.

У Новий час робилися спроби сформулювати науковий підхід до вивчення гармонії, що особливо яскраво проявилось в роботах Готфріда Лейбніца. Його погляди на проблему гармонії багатогранні, вона постає перед ним як категорія, що виникає із взаємодії кінцевих і дієвих причин, об'єднує закони дії тіла і закони дії душі, що підпорядковані єдиній сутності Всесвіту. Останню він називає «наперед встановленою гармонією» [9, р. 124].

В рамках класичної німецької філософії поняття гармонії зміцнюється діалектичними ідеями розвитку. Кант розглядав гармонію як об'єктивне явище дійсності, що виявляється в живій і неживій природі, в людському суспільстві, в тому числі і в сфері духовної діяльності людей. Він а priori припускав існування трансцендентального принципу, який визначає цілеспрямованість природи, тому що її закони сконструйовані так, ніби Розум створив їх для наших потреб.

Тут слід зазначити, що поняття телеології або доцільності задля характеристики кантіанського способу мислення має глибокі підвалини. Ця концепція була використана ним як основа «критики смаку» (теорії прекрасного і піднесеного) і вчення про організми як про «цілі природи», це по-перше. По-друге, в практичній філософії мова йде про мораль, сутність якої розкривається поняттям «царство цілей», вченням про людину як кінцеву мету творіння, мету природи. До однієї з рівнозначних формулювань категоричного імперативу відноситься поняття мети. За Кантом, здатність людини бути причиною реальності свого об'єкта за допомогою своїх ідей є як визначенням мети, так і основою моралі. Каузальність практичного розуму і є саме цілеспрямована каузальність. Мораль існує тільки тому, що людина здатна мислити кінцеву мету свого існування і думати про себе, як і про всіх інших, як про мету природи. Отже, сутність моралі може бути пояснена виключно телеологічним методом. По-третє, філософія

історії Канта, в основі якої лежить філософія моралі, також виходить з поняття схильностей людини і її долі, тобто без поняття мети неможливо пояснити сенс і закони історії цілеспрямовано діючих істот. «Історію людського роду в цілому можна розглядати як виконання таємного плану природи – здійснити внутрішньо і для цієї мети також і зовні досконалий державний устрій як єдиний стан, в якому вона може повністю розвинути всі задатки, вкладені нею в людство» [5, с. 18–19].

Проте, у методології Канта є і другий аспект — ідея цілісності. Кант говорив про ідею цілого, що лежить в основі системності філософії, а не про ідею мети, хоча в цій ідеї цілого важливе місце належить і ідеї мети. Загальний корінь слів «ціле» та «ціль», мабуть, не випадковий. Якщо те ціле, яке визначає свої частини, ще тільки має виникнути, то його здійснення є тимчасовий процес, то таке ціле є мета. Як бачимо, кантівська методологія носить не тільки телеологічний, а й холістичний характер: «Ми бачимо, що філософія так само може мати свій *хліазм*, але такий, проведення якого сама її ідея може, хоч і дуже віддалено, сприяти і який зовсім не фантастичний» [5, с. 19].

У розвитку філософії гармонії важливим етапом є ідеї Гегеля. Він розглядав гармонію як якісну та кількісну зміну сторін динамічного цілого: «Гармонія є саме співвідношення якісних відмінностей і до того ж сукупності таких відмінностей, як вони знаходять свою основу по суті самої речі» [3, с. 143].

Гегель також наполягав на необхідності ставитися до гармонії як до об'єктивного явища, яке є «єдиним у собі цілим». Вона передбачає не однаковість і повторення, а навіть відмінність протилежних якостей, в якій проявляється їх «внутрішній зв'язок і єдність». Гармонія водночас передбачає наявність цілісності. У ній нічого не є одностороннім, а, навпаки, виявляє суттєвий зв'язок та цілісність. У той самий час поняття гармонії у Гегеля передбачає також наявність дисгармонії. За його словами, гармонія не боїться протилежностей, їхньої «гостроти та розірваності», вона всюди передбачає наявність внутрішньої суперечності, внутрішніх дисонансів. Це стосується як усього світу, так і окремої особистості: «Такі є у світі вищі натури, яким дано виносити у собі страждання протилежностей і силу перемагати їх» [3, с. 129]. Тому зовнішній та внутрішній світи постають у нього як гармонія гармоній та дисгармоній.

У дусі піфагореїзму розуміє сутність гармонії і Шеллінг. У нього світ загалом і є гармонія: «Ми тільки тепер можемо твердо встановити найвищий зміст ритму, гармонії та мелодії. Вони виявляються першими найчистішими формами руху в універсумі, вони споглядаються у своїй реальності, а для матеріальних речей вони є спосіб уподібнення до ідей. Небесні тіла ширяють на крилах гармонії та ритму; те, що ми називали доцентровою і відцентровою силою, є не що інше, як друге – ритм, перше – гармонія» [11, с. 84–85].

Французький філософ та соціолог Огюст Конт також цікавився можливостями філософії гармонії. Його соціальна доктрина ставила та вирішувала проблему взаємодії людини та суспільства на основі гармонізації розвитку та досягнення стабільності.

Гармонія у суспільстві, за Контом, є гармонія між цілим і частинами соціальної системи, і навіть між самими частинами, в якості яких виступають духовна, політична, економічна і біологічна сторона суспільства. «Гармонія у суспільстві, – наголошував він – це насамперед, найкраще поєднання інтересів різних особистостей та соціальних верств. Значення політичної влади та гідність політиків полягає у мудрому узгодженні інтересів соціальних суб'єктів. Гармонія у суспільстві досягається, зокрема, тоді, коли політичні установи, з одного боку, звичай та ідеї – з іншого, гармонують між собою» [1, р. 49].

У гармонії суспільства Конт бачив основну умову його стабільності, можливість нормального існування та розвитку у ньому кожної верстви, кожного народу, кожної людини. На його думку, соціальної гармонії та стабільності можна досягти за допомогою науки, яка має знайти потрібний механізм взаємодії між усіма частинами суспільства, узгодження інтересів усіх соціальних верств та особистостей з інтересами суспільства. Як видно проблеми, які вирішувалися у соціальній філософії Конта, дуже актуальні й у наш час.

Багато ідей О. Конта, передусім уявлення про суспільство як цілісний організм, сприйняв і розвинув Г. Спенсер. Він розглядав суспільство як єдину систему взаємозалежних природних, передусім біологічних, і соціальних чинників, вважаючи, що у межах цілісного соціально – природного організму проявляється справжнє значення будь-якого соціального інституту та соціальна роль кожного суб'єкта. Спенсер, так само, як і О. Конт, розглядав проблеми рівноваги, гармонії та стабільності у суспільстві. Соціальна рівновага тлумачилася їм як результат пристосувальних дій людей, досягнення гармонії їхніх інтересів, а також компромісів у діях соціальних груп та інституцій. Рівновага встановлюється як певна збалансованість у взаєминах людей та соціальних інститутів і постає як фактор стабільності в суспільстві. За Спенсером, розпад суспільства є процес, зворотний до соціальної рівноваги, гармонії та стабільності.

Таким чином, антична грецька та римська філософія заклала міцний фундамент для розвитку філософії гармонії у західній півкулі, застосувавши холістичний підхід для її тлумачення та визначення ролі у розвитку як людини, так і суспільства. Ця традиція була продовжена та розвинена низкою європейських мислителів, фундаторів духовних основ європейської культури. Однак західна наука не відгукнулася на заклики своїх геніальних попередників і пішла своїм раціонально-емпіричним шляхом, розчленовуючи, фрагментуючи і аналізуючи все, що траплялося у сфері її інтересів.

Не такі були справи в східній півкулі нашої планети, де в той же «осьовий час» розвивали філософію гармонії індійські та китайські мудреці.

Винятковий інтерес з погляду обґрунтування концепції сталого розвитку представляє філософія «Дао». Ми маємо на увазі, зокрема, принцип єдності людини та природи: все, що відбувається у світі, знаходить відгук у людині; і навпаки, все, що відбувається в людині, луною віддається в космічних просторах. Людина і природа, за даосизмом, мають один і той самий діалектичний космічний код («їнь-ян»); внутрішня досконалість людини є еманациєю гармонії природи. Тут моральні риси людини оголошуються вихідними від «Неба» через «Дао». Вища людська мудрість концентрується у принципі невтручання («недіяння») у природний порядок Буття. Завдання людини полягає в тому, щоб екологічно грамотно та правильно трансформувати закони «Неба» та «Землі» до законів етичного шляху («Дао») людини та держави. Наочним прикладом практичного впровадження цих постулатів у реальне життя є досвід Японії, Кореї, Сінгапуру та Тайваню, що є одними з найпередовіших економічних центрів сучасної цивілізації.

Відповідно до філософії «Дао», еколого-етичний вимір трансцендує соціально-політичний вимір людського буття. Виходячи з вищевикладеного, ми розглядаємо даосизм як ранню еколого-етичну теорію, але дуже актуальну в умовах переходу людства на шлях сталого розвитку.

Східні філософські вчення пронизує дух загальної відповідальності та загального єднання. Усі вони вимагають безумовного та повного дотримання моральних зобов'язань перед іншими, перед суспільством та природою. Для них характерним є пошук синтезу моральної досконалості та соціальної активності людини. Так, ядром конфуціанства є теорія «досконалої людини». Як навчав Конфуцій: «Потрібно вдосконалювати себе, щоб тим самим забезпечити добробут інших» [6, с. 92].

Водночас у цьому навчанні є й установки на обмеження своїх владних устремлінь та бажань межами можливого, які пояснювалися природою людини та задані ритуалом чи законом. Наприклад, у конфуціанській «Книзі ритуалів» наводяться дев'ять «основоположень»: три внутрішні дії (пізнання речей, виправлення серця, вдосконалення особистості), три зовнішні дії (упорядкування сім'ї, порядок у державі, умиротворення Піднебесної), три підвалини (виховання правителів, оновлення народу, досягнення Блага). Ці «основи» повністю узгоджуються з вимогами концепції сталого розвитку.

Спираючись на конфуціанську традицію, сучасні китайські філософи розробляють концепцію сталого розвитку Китаю як стратегію переходу до духовної цивілізації. Однією з важливих особливостей китайської моделі сталого розвитку є здійснення політики модернізації

з урахуванням конфуціанської теорії гармонії, у вигляді «одночасного розвитку матеріальної та духовної цивілізації» [10].

Згідно з вченням Будди Шак'ямуні, соціальний ідеал буддизму – це гармонійне суспільство, де всім забезпечені духовні та екологічні пріоритети. Гуманістичний ідеал буддизму – це людина, яка задоволена життям у суспільстві і живе у гармонії з природою. Буддизм заохочує особисте самообмеження та громадську солідарність, справедливість та рівність, любов і співчуття, чистоту помислів та діянь. Це потужний духовний інструмент, що виринає нас із пут людського егоїзму, із кола споживчої ідеології та технократичної утопії. Економічний ідеал буддизму – малі витрати енергії (і матеріалів) і результати, що повністю задовольняють людину. Економічний розвиток, по буддизму, має не так множити матеріальні блага, скільки сприяти становленню людських якостей.

Ми не можемо тут висвітлити у всій повноті питання, наскільки змінюється концепція сталого розвитку під впливом буддизму в наш час, але основну тенденцію можна позначити, спираючись на висловлювання Далай Лами XIV, який зазначає, що :«Загальна відповідальність – це справжній шлях до виживання людства. Це найкраща основа для миру на землі, розумного використання природних ресурсів та належної турботи про навколишнє середовище заради майбутніх поколінь» [4]. До сказаного слід додати, що саме почуття відповідальності, як стверджують сучасні психологи, відрізняє людину зрілої від інфантильної. Отже, на думку Далай Лами, людство має з необхідністю дозріти для того, щоб вийти на наступний, більш складний, але відповідальний виток свого розвитку.

Як видно, філософські системи античного Сходу та античного Заходу дуже схожі у своїх підставах, особливо це помітно у розумінні філософії гармонії. Позачасова мудрість дає і нам надійні орієнтири у розумінні природи гармонії, природи гармонійного суспільства та гармонійної людини як основи сталого розвитку нашої цивілізації. Тому завдання філософів полягає в тому, щоб на основі синтезу культур Сходу та Заходу розробити таку універсальну філософську систему, яка могла б стати основою (і обґрунтуванням) єднання всього роду людського на засадах сталого розвитку.

Філософія гармонії дуже переконливо показує нам, що у своїх глибинних витоках сталий розвиток суспільства збігається з моральним вдосконаленням людини, укоріненим у трансцендентних підвалинах Буття. Інакше висловлюючись, джерело сталого розвитку світу – це морально досконала людська особистість.

Ми не збираємося переконувати будь-кого в духовній зверхності Сходу; але ми впевнені в одному: діалог зі Сходом необхідний хоча б для того, щоб стримати технократичну агресію Заходу, щоб відновити рівновагу «холодного» розуму та «теплого» серця, матеріального та духовного начал у житті.

Висновки. Проблема духовних основ сталого соціального прогресу належить до таких фундаментальних тем філософського дискурсу, які визначають сутнісний сенс філософствування у будь-яку епоху, і значимість яких зростатиме у міру прискорення творчої еволюції світу.

Реконструкція історичного розвитку загальних уявлень про гармонію в античній західній та східній філософській традиціях показала нам її неминучу духовну цінність, яка може трансформуватися в основний принцип реалізації адекватного сучасності проекту розвитку сталої цивілізації, а також для філософського обґрунтування сучасної холістичної картини світу.

Як було показано у статті, формування сучасної філософії гармонії може ґрунтуватися на міцному фундаменті античної західної та східної філософії. У той же час, використовуючи холістичний підхід, цей філософський напрямок може також спиратися і на досягнення сучасної науки – космології, квантової фізики, біоцентризму та інших інновацій.

Якщо до кінця XX століття творча природа людини була обмежена вузькими рамками національних традицій, релігійних обмежень та державних кордонів, то з початку XXI століття у людства з'явилася можливість розкрити свій творчий потенціал завдяки засобам комунікації та процесам глобалізації. Однак цю соціальну динаміку визначають далеко не духовно осяяні

та далеко не відповідальні особистості, що робить наближення майбутньої стійкої чи гармонійної цивілізації дуже проблематичним. У той же час з'ясування критичною масою сучасних пасіонаріїв сутності філософії гармонії та її ролі у розвитку світу та людини може сприяти реалізації проекту ПФВР щодо сталого розвитку.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Auguste Comte. System of Positive Polity, or Treatise on Sociology, Vol. 4: Instituting the Religion of Humanity (Classic Reprint) Forgotten Books Hardcover. August 24, 2018. 793 p.
2. Van der Vaerden. Ontwakende Wetenschar. Pythagorean doctrine of harmony. EGYPTISCH E, BABYLONISCH E, EN CRIEKSE WISKUNDE. P. NOORDHOFF N. V. 1950. GRONINGEN. P. 435.
3. Гегель Г. В. Ф. Феноменологія духу. Вид-во «Фоліо», 2022. 480 с.
4. Далай-лама XIV Тензін Г'яццо. Співчуття та загальна відповідальність. Київ : Центр тибетської культури та інформації, 1995.
5. Кант І. Ідея Загальної історії у всесвітньо-цивільному плані. Твори в 6 томах. Т. 6. Київ : Юніверс, 2000. 743 с.
6. Конфуцій. Уроки мудрості. Київ : Основи, 1999. 958 с.
7. Платон. Діалоги. Бенкет. 187 в-с. Київ : Основи, 1999. 395 с.
8. TIMES OF CRISIS, TIMES OF CHANGE SCIENCE FOR ACCELERATING TRANSFORMATIONS TO SUSTAINABLE DEVELOPMENT. <https://sdgs.un.org/ru/gedr>
9. Freiherr von Leibniz G. W. Monadology and Other Philosophical Essays. Prentice Hall. 1965. 163 p.
10. Чжан Шаохуа. Декларація глобальної цивілізації. Пекін, 2021 г. (Перекл. з кит. Пен Мінкуаня).
11. Шелінг Ф. Філософія містечтва. Київ : Думка, 1999. 608 с.

REFERENCES

1. Auguste Comte. System of Positive Polity, or Treatise on Sociology, Vol. 4: Instituting the Religion of Humanity (Classic Reprint) [Forgotten Books Hardcover. August 24, 2018. 793 p.
2. Van der Vaerden. Ontwakende Wetenschar. Pythagorean doctrine of harmony. EGYPTISCH E, BABYLONISCH E, EN CRIEKSE WISKUNDE. P. NOORDHOFF N. V. 1950. GRONINGEN. P. 435.
3. Hegel' G. V. F. Fenomenolohiya dukhu. Vyd-vo "Folio", 2022. 480 s.
4. Dalay-lama XIV Tenzin H'yatso. Spivchuttya ta zahal'na vidpovidal'nist'. Kyiv : Tsentr tybet-s'koyi kul'tury ta informatsiyi, 1995.
5. Kant I. Ideya Zahal'noyi istoriyi u vsesvitn'o-tsyvil'nomu plani. Tvory u 6 tomakh. T. 6. Kyiv : Yunivers, 2000. 743 s.
6. Konfutsiy. Uroky mudrosti. Kyiv : Osnovy, 1999.
7. Platon. Dialohy. Banket. 187 v-s. Kyiv : Osnovy, 1999. 395 s.
8. TIMES OF CRISIS, TIMES OF CHANGE SCIENCE FOR ACCELERATING TRANSFORMATIONS TO SUSTAINABLE DEVELOPMENT. <https://sdgs.un.org/ru/gedr>
9. Freiherr von Leibniz G. W. Monadology and Other Philosophical Essays. Prentice Hall. 1965. 163 p. P. 124.
10. Chzhan Shaokhua. Deklaratsiya hlobal'noyi tsyvilizatsiyi. Pekin, 2021 r. (Perekl. z kyt. Pen Minkuanya).
11. Shelinh F. Filosofiya mistetstva. Kyiv : Dumka, 1999. 608 s.

Poplavska Tetiana Mykolaivna

Candidate of Philosophical Sciences,
Associate Professor at the Department of Philosophy, Sociology
and Management of Socio-Cultural Activity
South Ukrainian National Pedagogical University named after K. D. Ushynsky
26, Staroportofrankivska str., Odesa, Ukraine

Barkov Stepan Fedorovych

Postgraduate Student at the Department of Philosophy,
Sociology and Management of Socio-Cultural Activities
South Ukrainian National Pedagogical University named after K. D. Ushynsky
26, Staroportofrankivska str., Odesa, Ukraine

SPIRITUAL BASIS OF SUSTAINABLE DEVELOPMENT OF MODERN SOCIETY

***The purpose of the article** – consider and analyze the role of ancient Western and Eastern philosophical traditions in the revival and formation of the basis of the spiritual determination of the sustainable development of mankind.*

***Research methods** – the research was conducted with the involvement of general scientific methods of a systemic approach, as well as historical reconstruction and comparative analysis.*

***The scientific novelty** of the study consists in addressing the philosophy of harmony as a possible spiritual basis for the sustainable development of modern civilization.*

***Conclusions.** The problem of the spiritual foundations of sustainable social progress belongs to such fundamental topics of philosophical discourse that determine the essential meaning of philosophizing in any era, and the importance of which will grow as the creative evolution of the world accelerates.*

The reconstruction of the historical development of the general ideas about harmony in the ancient Western and Eastern philosophical traditions showed us its inevitable spiritual value, which can be transformed into the main principle of the implementation of adequate modernity of the project of the development of a sustainable civilization, as well as for the philosophical justification of the modern holistic picture of the world.

As was shown in the article, the formation of the modern philosophy of harmony can be based on a solid foundation of ancient Western and Eastern philosophy. At the same time, using a holistic approach, this philosophical direction can also rely on the achievements of modern science – cosmology, quantum physics, biocentrism and other innovations.

If until the end of the 20th century, the creative nature of a person was limited by the narrow framework of national traditions, religious restrictions and state borders, then since the beginning of the 21st century, humanity has had the opportunity to reveal its creative potential thanks to the means of communication and the processes of globalization. However, these social dynamics are determined by far from spiritually enlightened and far from responsible individuals, which makes the approach of a future sustainable or harmonious civilization very problematic. At the same time, clarifying the essence of the philosophy of harmony and its role in the development of the world and man by a critical mass of modern passionaries can contribute to the implementation of the PFVR project on sustainable development.

***Key words:** harmony, sustainable development, spirituality, civilization, holism, teleology.*